

Хоменко І.О.¹

Чернігівський національний технологічний університет (Чернігів, Україна)
orcid.org/0000-0002-0839-4636

Горобінська І.В.²

Національний транспортний університет (Київ, Україна)
orcid.org/0000-0001-9670-7198

Куїмова А.В.³

Національний транспортний університет (Київ, Україна)
orcid.org/0000-0001-5467-0550

ОЦІНЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Стаття присвячена проблемам розвитку інфляції в Україні. Вивчення та визначення основних причин, що впливають на високий рівень інфляції в країні, розгляд світового досвіду боротьби з інфляцією, виокремлення найбільш дієвих та результативних заходів боротьби з інфляцією, зниження її рівня та покращення загального стану економіки України є досить актуальним на сьогоднішній день. В ході дослідження проаналізовано причини інфляції в Україні. Проаналізовано, що НБУ проводить жорстку монетарну політику за допомогою інфляційного таргетування, тобто підвищення облікових ставок.

Ключові слова: інфляція, антиінфляційна політика, індекс споживчих цін, інфляційне таргетування.

ОЦЕНКА ИНФЛЯЦИИ В УКРАИНЕ И МЕРЫ ПО ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЮ

Статья посвящена проблемам развития инфляции в Украине. Изучение и определение основных причин, влияющих на высокий уровень инфляции в стране, рассмотрение мирового опыта борьбы с инфляцией, выделение наиболее действенных и результативных мер борьбы с инфляцией, снижение ее уровня и улучшения общего состояния экономики Украины является весьма актуальным на сегодняшний день. В ходе исследования проанализированы причины инфляции в Украине. Проанализировано, что НБУ проводит жесткую монетарную политику с помощью инфляционного таргетирования, то есть повышение учетных ставок.

Ключевые слова: инфляция, антиинфляционная политика, индекс потребительских цен, инфляционное таргетирование.

¹ **Хоменко Інна Олександрівна**, доктор економічних наук, професор, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, Чернігівський національний технологічний університет (Чернігів, Україна),

² **Горобінська Ірина Владіславівна**, старший викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національний транспортний університет (Київ, Україна),

³ **Куїмова Анна Валеріївна**, студентка групи ФТ-III-1 факультету менеджменту, логістики та туризму,
Національний транспортний університет (Київ, Україна),

EVALUATION OF INFLATION IN UKRAINE AND ACTIONS ON ITS EXTENSION

The article is devoted to the problems of inflation development in Ukraine. The study and definition of the main reasons influencing the high inflation rate in the country, the consideration of global experience in combating inflation, the identification of the most effective and effective measures to combat inflation, reduce its level and improve the overall state of the economy of Ukraine is very relevant today. The study analyzed the causes of inflation in Ukraine. It is analyzed that the NBU pursues a tight monetary policy with the help of inflation targeting, that is, raising interest rates.

Key words: inflation, anti-inflation policy, consumer price index, inflation targeting.

Актуальність проблеми. Інфляція є досить актуальною проблемою сучасності. В даний час це один із самих хворобливих і небезпечних процесів, що негативно впливає на фінанси, грошову й економічну систему в цілому. Результатом її дії є зниження продуктивності праці, підвищення рівня цін, підрив ділової активності, знищення заощаджень юридичних та фізичних осіб. За останні роки інфляція набуває все більш хронічного і всеохоплюючого характеру. Подолання інфляції потребує проведення попередніх досліджень і розробки найбільш ефективних та дієвих заходів, що в кінцевому результаті має покращити економічну систему як України, так і інших країн в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про основні причини, соціально – економічні наслідки та шляхи подолання інфляції досліджували іноземні вчені, найвідоміші серед яких: Р. Кембелл, Р.Г. Габбард, Дж. Кейнс, С. Фішер. Питанням про антиінфляційну політику та основні чинники інфляції присвятили свої праці багато і українських вчених: В. Федоренко, А. Гриценко, А. Сменковський, Д. Богиня, Т. Волинський, В. Пинзеник, С. Панчишин та ін. Незважаючи на велику кількість досліджень, чітких та зрозумілих причин інфляції так і не виявлено. Держава не вживає цілеспрямованих заходів для подолання інфляції. Необхідно детально вивчити суть розповсюдження інфляції в країні та розробити дієві заходи для її запобігання.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є вивчення зарубіжного досвіду щодо управління інфляцією та розробка заходів, що сприяють її скороченню та стабілізації загального стану економіки країни.

Результати дослідження. Інфляція – це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою. Якщо впродовж року ціни зросли на 20 відсотків, то можна сказати, що на такий самий відсоток знецінилися гроші. Економічна сутність інфляції полягає у знеціненні грошей, зниженні їхньої купівельної спроможності, дисбалансі попиту і пропозиції, тобто переповненні каналів обігу надлишковими паперовими грошима, не забезпеченими відповідним зростанням товарної маси. Якщо цей процес набуває затяжного характеру, то поглиблюється розрив між рівнями цін на внутрішньому ринку країни та на ринках інших країн і світовому ринку в цілому. Відбувається знецінення національних грошей відносно іноземної валюти. Це призводить до зниження їх валютного курсу, що теж є проявом інфляції.

Проблема інфляції посідає важливе місце в економіці України. Основним показником інфляції в країні коефіцієнт інфляції, або індекс споживчих цін, який характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді у порівнянні з минулим[7].

Динаміка індексу споживчих цін представлена у таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка індексу споживчих цін в Україні за 2016 – 2018 роки

	2016	2017	2018	Відхилення	
				2017/2016	2018/2017

Продовольчі товари	103,3	117,7	105,9	14,4	-11,8
Алкоголь, тютюн	122,5	120,7	116,7	-1,8	-4
Одяг, взуття	105,5	100,9	104,6	-4,6	3,7
Житло, комунальні послуги	147,2	110,6	109,9	-36,6	-0,7
Побутова техніка і предмети домашнього вжитку	104,2	103,1	106,8	-1,1	3,7
Охорона здоров'я	107,8	107,5	108,1	-0,3	0,6
Транспорт	111,4	116,7	114,7	5,3	-2
Зв'язок	104,0	109,1	113,8	5,1	4,7
Відпочинок і культура	104,5	104,5	104,6	0	0,1
Освіта	113,7	114,9	113,3	1,2	-1,6
Ресторани та готель	111,0	117,3	111,7	6,3	-5,6
Інше	105,8	107,6	107,8	1,8	0,2

Індекс споживчих цін на продовольчі товари протягом 2016 – 2017 років збільшився на 14,4%, протягом 2017 – 2018 років зменшився на 11,8%. Індекс споживчих цін на алкоголь, тютюн протягом 2016 – 2018 років зменшився. Індекс споживчих цін на одяг, взуття протягом 2016 – 2017 років зменшився на 4,6% протягом 2017 – 2018 років збільшився на 3,7%. Індекс споживчих цін на житло, комунальні послуги протягом 2016 – 2018 років зменшився. Індекс споживчих цін на охорону здоров'я протягом 2016 – 2017 років зменшився на 0,3%, протягом 2017 – 2018 років збільшився на 0,6%. Індекс споживчих цін на транспорт протягом 2016 – 2017 років збільшився на 5,3%, протягом 2017 – 2018 років зменшився на 2%. Індекс споживчих цін на зв'язок протягом 2016 – 2018 років збільшився. Індекс споживчих цін на відпочинок і культуру протягом 2016 – 2018 років збільшився на 0,1%. Індекс споживчих цін на освіту протягом 2016 – 2017 років збільшився на 1,2%, протягом 2017 – 2018 років зменшився на 1,6%. Індекс споживчих цін на ресторани та готелі протягом 2016 – 2017 років збільшився на 6,3%, протягом 2017 – 2018 років зменшився на 5,3%. Індекс споживчих цін на інше протягом 2016 – 2018 років збільшився. У результаті проведеного аналізу індексу інфляції можна зробити висновки, що на сьогодні для національної економіки все ще актуальною залишається боротьба із загальним зростанням цін та його негативними соціально-економічними наслідками. Динаміка індексу споживчих цін та базового індексу споживчих цін наведена на рис.1.

Рис.1 – Динаміка індексу споживчих цін та базового індексу споживчих цін за 2016 – 2018 роки (%) [3]

Протягом останніх років рівень інфляції в Україні зменшується, однак, цей показник є одним з найвищих серед усіх розвинутих країн світу. Середній показник інфляції в більшості країн Європи становить 2,6%, в країнах СНД – 6,7% [5].

Динаміка рівня інфляції за останні 10 років наведена на рис.2.

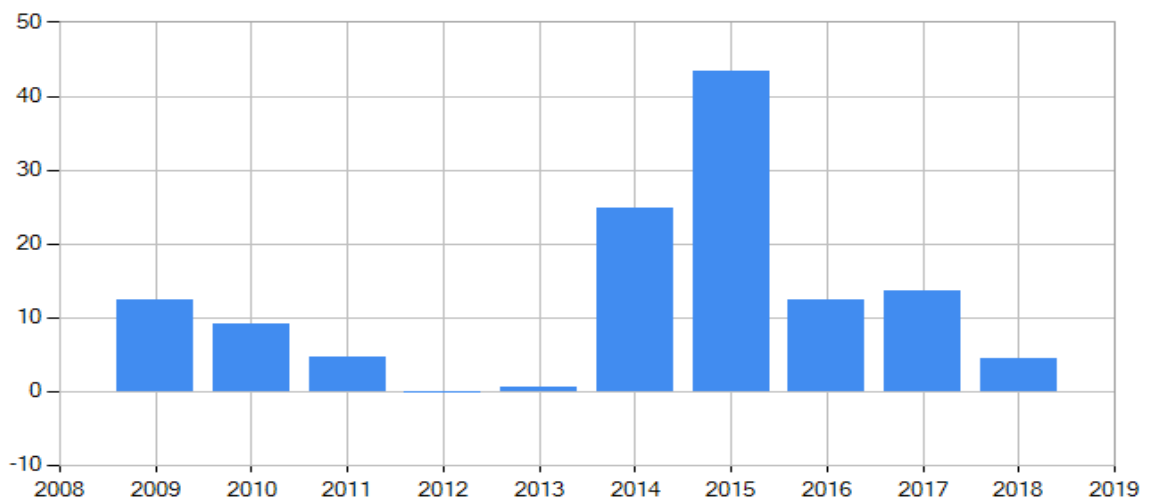

Рис.2 – Динаміка рівня інфляції в Україні 2008 – 2018 роки [4]

У 2018 році інфляція залишалась високою: 8,9% загальна і 8,2% базова через низку причин:

- перенесення зростання цін сирих продуктів, що спостерігалось минулого року (насамперед, м'яса та молока), на продукти з високим ступенем обробки;
- активне зростання споживчого попиту, що зумовлюватиметься збільшенням доходів населення на тлі як підвищення соціальних стандартів, так і подальшого підвищення заробітної плати в приватному секторі через високий попит на робочу силу;
- підвищення зовнішньої вразливості економіки України через затримку у продовженні співпраці з МВФ, що ускладнює для України залучення капіталу з відповідним тиском на обмінний курс гривні;
- високі інфляційні очікування населення та бізнесу, спричинені поточними темпами зростання споживчих цін та волатильністю на валютному ринку в останні місяці;
- стрімке зростання світових цін на нафту, яке зумовлює подорожчання палива на внутрішньому ринку.

Надалі Національним Банком України прогнозується зниження інфляції, що зумовлюватиметься жорсткою монетарною політикою, збільшенням пропозиції продуктів

харчування, продовженням уповільнення імпортованої інфляції. Відповідно знижуватимуться як темпи зростання цін сирих продовольчих товарів, так і базова інфляція, яка суттєво від них залежить. У результаті інфляція повернеться до цільового діапазону в середині 2019 року і становитиме 5.8% на кінець 2019 року. У 2020 році інфляція уповільниться до 5.0%, що відповідатиме центральному значенню цільового діапазону (5.0% ± 1)[1].

Аналітики ринку та експерти мають дуже різні думки щодо того, який буде курс гривні у 2019 році. В результаті сталося так, що утворилося два табори. Представники одного табору наполягають на тому, що вартість долара різко підскочить до 29-31 гривні, а потім продовжить своє зростання. Інші експерти та аналітики кажуть, що протягом усього 2019 року долар триматиметься на позначці у 23-25 гривень. Насправді це залежатиме від економічного розвитку країни.

Кабінет Міністрів України вже встиг розробити декілька моделей, згідно з якими може розвиватися ситуація в країні. Гарний сценарій розвитку подій передбачає, що спостерігатиметься економічне зростання, яке сягне десь 5-6%, а цей показник є більшим за той, який закладався при створенні бюджетної резолюції. Це призведе до поступово зниження рівня інфляції приблизно до 4%, але не нижче. Буде зростати півень ВВП. Проте багато хто з експертів повідомляє, що такий сценарій просто нереальний, бо у країні немає відповідних ресурсів та можливостей. Звісно, деякі покращення є, але їх замало для такого швидкого економічного розвитку. А тому економіка все ще перебуває у стані стагнації [1].

МВФ прогнозує, що в наступні чотири роки Україні вдасться вийти на тренд плавного і сталого розвитку, характерного для країн ЄС (рис.3).

	Інфляція	Курс \$	\$ ВВП	Реальний ВВП
2017	10,0%	28,7	2,9%	2,0%
2018	7,0%	31,2	6,6%	3,2%
2019	6,0%	33,4	9,7%	3,5%
2020	5,0%	35,3	9,3%	4,0%
2021	5,0%	37,5	9,6%	4,0%
2022	5,0%	39,9	10,2%	4,0%

Рис. 3 – Базовий прогноз МВФ 2017 – 2022 роки[5]

Що стосується фіскальної політики, то система оподаткування України залишиться в поточному форматі, що передбачає високу роль соціально-орієнтованої держави. Відповідно, сукупне оподаткування на економіку в наступні п'ять років залишиться на рівні 38,5%, що дає можливість економіці розвиватися в середньому лише на 3,5–4,5% на рік. Щодо монетарної складової, то НБУ продовжить дотримуватися інфляційного таргетування, стимулюючи економічне зростання тільки в тих рамках, які дозволяють утримати інфляцію в межах таргету [5]. Сутність режиму інфляційного таргетування полягає у публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язання центрального банку досягати цих цілей протягом середньострокового періоду. Рішення щодо грошово – кредитної політики приймаються з урахуванням прогнозу інфляції. Основним монетарним інструментом і операційним орієнтиром за такого монетарного режиму є процентна ставка. Якщо прогнозована інфляція знаходиться вище цільового рівня, то для її стримування проводиться політика «дорогих грошей», тобто процентна ставка підвищується. І навпаки – при нижчому прогнозованому показнику інфляції порівняно з цільовим рівнем проводиться політика «дешевих грошей», коли процентна

ставка знижується. У кінцевому підсумку, за допомогою зміни процентної ставки центральний банк опосередковано впливає на рівень інфляції та ВВП [2]. Як результат, номінальні відсоткові ставки продовжать знижуватися слідом за інфляцією і, згідно з прогнозом, до кінця 2019 р. кредитні впадуть до 13,6% за гривнею й 6,7% — за долларом, а депозитні — до 7,4% у гривні й 3% — для долларових вкладів, що також має сприятливо позначитися на темпах подальшого економічного зростання країни (рис. 4).

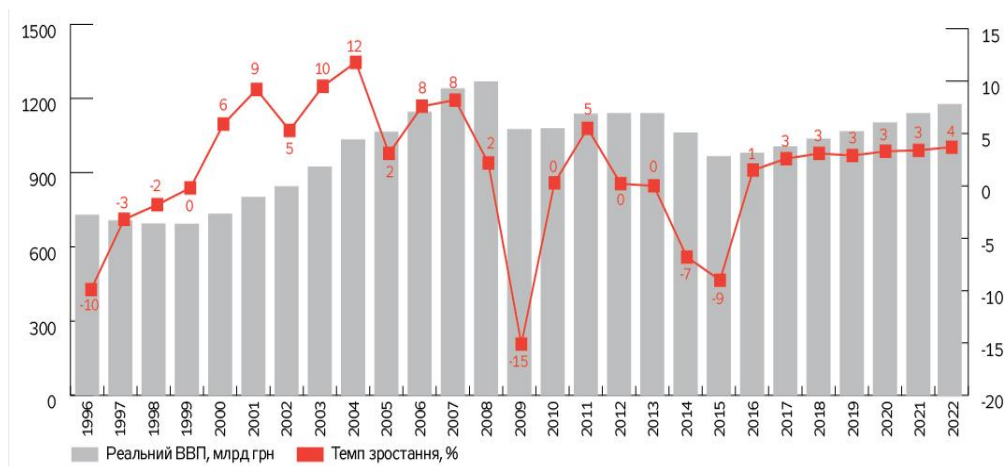

Рис.4 – Темпи прогнозного економічного зростання України[5]

Антиінфляційна політика — комплекс взаємопов'язаних заходів і важелів держави й центрального банку країни з метою запобігання високим темпам інфляції та управління нею на незагрозливому для стабільності економічної системи рівні. Аналіз інфляційних показників за останні 3 роки свідчить про те, що насправді в Україні спостерігається не зниження темпів зростання споживчих цін, а інтенсивне падіння споживчого попиту, пов'язаного зі зниженням купівельної спроможності населення і падінням зростання економіки в цілому. Це буде обумовлено нестабільною ситуацією на ринку продовольчих товарів, яка чинитиме ключовий тиск на зростання цін [6].

Основними заходами антиінфляційної політики в Україні мають бути:

- 1) регулювання системи оподаткування (зниження податків і стимулювання виробництва);
- 2) розвиток ринку цінних паперів, а саме: активний продаж цінних паперів та реанімація цього ринку, що зменшить інфляційні наслідки від збільшення стипендій, пенсій і т.ін.;
- 3) обмеження бартерних операцій;
- 4) відмова НБ від прямого кредитування бюджетного дефіциту та неперспективних підприємств (підприємств-банкрутів);
- 5) сповільнення темпів змін у соціальних видатках, що допоможе зберегти макроекономічну стабільність та приборкати темпи інфляції;
- 6) замість податку на додану вартість, що стимулює підвищення темпів інфляції і важко контролюється податковими інспекціями, визначити основним платежем в бюджет податок на прибуток, диференціюючи його ставки залежно від зростання рентабельності і обсягів виробництва, що буде націлювати виробників на зростання товарної маси, а не тільки норми прибутку.

Все це, в свою чергу, призведе до збільшення доходів держави, збільшення інвестицій в економіку, зростання обсягів виробництва, наповнення ринку товарами і, в кінці кінців, до скорочення бюджетного дефіциту. За такої економічної ситуації інфляція поступово втрачає сили свого розвитку, і врешті зникають чинники, які сприятимуть інфляційним процесам.

В індустриально розвинутих країнах та країнах з перехідною економікою стабілізаційні заходи, спрямовані на досягнення низьких темпів інфляції, зводяться до

чотирьох основних режимів грошово-кредитної політики: таргетування обмінного курсу, таргетування грошових агрегатів, таргетування інфляції, грошово-кредитна політика без встановлення «номінального якоря».

Слід підкреслити, що у світі вже накопичено певний досвід боротьби з інфляцією. Яскравим прикладом реалізації чіткої низки антиінфляційних заходів у країнах з розвинутою ринковою економікою стала політика президента США Р. Рейгана, яка отримала назву «рейганоміки». Її основні практичні заходи звелись до зменшення дефіциту державного бюджету США за рахунок скорочення перш за все непродуктивних витрат. Так, Р. Рейган скоротив чисельність державного апарату на 100 тис.чоловік. Одночасно було вжито низку заходів з посилення мотивації до праці і проведено податкову реформу, яка дала змогу корпораціям направити значні кошти на збільшення виробництва продукції і переоснащення виробництва. Конкретні заходи вживались щодо контролю за емісією грошей і швидкістю обігу грошової одиниці. Усе це дало свої позитивні результати, і вже в кінці 1980-х років інфляція в США знизилась до прийняттого рівня в 4—5 % річних.

Для України цей приклад є, мабуть, найкращим, адже, як відомо, на сьогодні ми маємо великий і обтяжливий для країни управлінський апарат, тому нашій владі слід звернути увагу на зменшення чисельності державного апарату через величезні видатки на їх утримання та на створення сприятливих умов для розширення виробничих інвестицій.

Досить цікавим є досвід боротьби з інфляцією в молодих індустріальних країнах, до яких належить і Бразилія. На початку 90-х років минулого століття президент цієї країни Ф. Коллор з метою подолання інфляції запровадив пакет надзвичайних економічних заходів, спрямованих на зменшення інфляції, що отримали назву «Нова Бразилія». В основу цих заходів покладено завдання звільнення грошового обігу від надлишкової грошової маси. З цією метою здійснено грошову реформу із заміною старої грошової одиниці на нову у співвідношенні 1:1. Але це торкнулось тільки готівкових грошей. Щодо грошей, які були на рахунках у банках, то вони прирівнювались до старої грошової одиниці і їх власники мали право отримати ці гроші, але в розмірі не більше 20 % від суми вкладу, або не більше визначеної суми. Решта вкладів концентрувалась у Центральному банку Бразилії і власник не мав права отримати ці гроші раніше 18 місяців. Вказані заходи уряду Бразилії призвели до заморожування банківських вкладів. Більша частина грошової маси (до 80 %) була вилучена з обігу на цілих 18 місяців. Цікавим була у цьому плані й політика щодо анонімних вкладів. Їх власники повинні були для отримання грошей надати свідчення, що підтверджували легітимність джерел утворення таких коштів [8].

Незважаючи на те, що такий метод використовується рідко, Україна могла б скористатися цією політикою, а саме політикою щодо анонімних вкладів, для зменшення тіньового сектору економіки.

Висновки. У зв'язку з політичною нестабільністю, наявністю бюджетного дефіциту, низькою продуктивністю праці в Україні, питання інфляції в країні стоїть дуже гостро. Процес боротьби з цим явищем – тривалий і складний, вимагає великих матеріальних витрат. Якщо не протидіяти цьому, її темпи дедалі швидшатимуть. Основним способом боротьби з інфляцією має бути боротьба з її основними причинами, тому що придушення інфляції за допомогою повного контролю над цінами і доходами без усунення її причин негативно позначається на розвитку ринкових відносин. Отже, реальним підґрунтям для економічного зростання та оптимізації економіки є створення конкурентоспроможної економіки, пошук підприємцями правильної сфери реалізації для підвищення попиту економіки на гроші.

Література

1. Інфляційний звіт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=63442010>

2. Національний Банк України [Електронний ресурс]. –Режим доступу:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=85391
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:www.ukrstat.gov.ua .
4. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України про індекс інфляції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2018>
5. Україна: зростання, яке не зупинити навіть відсутністю реформ [Електронний ресурс]. –Режим доступу:https://dt.ua/macrolevel/ukrayina-zrostannya-yake-ne-zupiniti-navit-vidsutnistyu-reform-251668_.html
6. Круш П.В., Клименко О.В. Інфляція: суть, форми та її оцінка // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, 2010.
7. Марцин В. С. Деякі підходи до регулювання інфляційних процесів на сучасному етапі розвитку економіки / В.С. Марцин // Економіка розвитку. – 2013. – №1(65). – С. 42-48.
8. Світовий досвід антиінфляційної політики держави: рекомендації для України / О.О. Папаїка, А.Б. Горбанський // Економіка пром-сті. — 2010. — № 2. — С. 3-7.
9. Хоменко І.О. Управління бюджетним дефіцитом в сучасних умовах / І.О.Хоменко, А.О. Порицька // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2018. – Вип. 6. – С.160-166.
10. Горобінська І.В. Сучасні тенденції розвитку ринку аутсорсингу: вітчизняний та зарубіжний досвід / І.В. Горобінська, І.В. Садчикова, І.О.Хоменко // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2018. – Вип. 6. – С. 47-57.

References

1. Infiatsiyni zvit Natsionalnoho Banku Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=63442010> (in Ukr.)
2. Natsionalnyi Bank Ukrainy [Elektronnyi resurs]. –Rezhym dostupu:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=85391 (in Ukr.)
3. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:www.ukrstat.gov.ua . (in Ukr.)
4. Ofitsiyni sait Ministerstva Finansiv Ukraini pro indeks infliatsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2018> (in Ukr.)
5. Ukraina: zrostannia, yake ne zupynyty navit vidsutnistiu reform [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:https://dt.ua/macrolevel/ukrayina-zrostannya-yake-ne-zupiniti-navit-vidsutnistyu-reform-251668_.html (in Ukr.)
6. Krush, P.V., Klymenko, O.V. (2010). Infiatsiia:sut, formy ta yii otsinka//Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv. (in Ukr.)
7. Martsyn, V. S. Deiaki pidkhody do rehuliuвання infliatsiinykh protsesiv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky / V.S. Martsyn //Ekonomika rozvytku, 2013, №1(65), pp. 42-48. (in Ukr.)
8. Papaika, O.O. Svitovyi dosvid antyinfliatsiinoi polityky derzhavy: rekomendatsii dlia Ukrainy / O.O. Papaika, A.B. Horbanskyi // Ekonomika prom-sti, 2010, № 2, pp. 3-7. (in Ukr.)
9. Khomenko, I.O. Upravlinnia biudzhetyom defitsytom v suchasnykh umovakh /I.O.Khomenko, A.O. Porytska // Ekonomika ta upravlinnia na transporti. – K.: NTU, 2018, Vyp. 6, pp.160-166. (in Ukr.)
10. Horobinska, I.V. Suchasni tendentsii rozvytku rynku outsorsynhu: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid / I.V. Horobinska, I.V. Sadchikova, I.O.Khomenko // Ekonomika ta upravlinnia na transporti. – K.: NTU, 2018, Vyp. 6, pp. 47-57. (in Ukr.)